

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-8>
УДК 336.225.66

Гомон М.В.

аспірантка кафедри
митної справи та оподаткування,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Homon Maryna

Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics

ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

FORMATION OF PRINCIPLES OF BENEFIT TAXATION OF ENTERPRISE INNOVATIVE ACTIVITY

Статтю присвячено питанню теоретичного обґрунтування та формування принципів пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства. Було розглянуто проблему державної підтримки інноваційної діяльності в Україні та необхідності покращень методів державного регулювання, в тому числі і перегляду механізму податкового регулювання інноваційної діяльності. Метою статті є формування принципів пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства на основі аналізу основних принципів податкового регулювання та особливостей регулювання інноваційної діяльності в Україні. Розглянуто принципи податкового регулювання, надання податкових пільг, а також принципи податкового стимулювання інноваційної діяльності та принципи інноваційної діяльності підприємства. На основі виділення та групування вищепереглянутих принципів на основні та специфічні у результаті дослідження, враховуючи ці групування, було сформовано принципи пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства.

Ключові слова: принципи, податкове регулювання, стимулювання, інноваційна діяльність, податкові пільги, підприємство.

Статья посвящена вопросу теоретического обоснования и формулировки принципов льготного налогообложения инновационной деятельности предприятия. Была рассмотрена проблема государственной поддержки инновационной деятельности в Украине и необходимости улучшения методов государственного регулирования, в том числе и пересмотра механизма налогового регулирования инновационной деятельности. Целью статьи является формулировка принципов льготного налогообложения инновационной деятельности предприятия на основе анализа основных принципов налогового регулирования и особенностей регулирования инновационной деятельности в Украине. Рассмотрены принципы податкового регулирования, предоставления налоговых льгот, а также принципы налогового стимулирования инновационной деятельности и принципы инновационной деятельности предприятия. На основе выделения и группировки рассмотренных принципов на основные и специфические в результате

исследования, учитывая эти группировки, были сформированы принципы льготного налогообложения инновационной деятельности предприятия.

Ключевые слова: принципы, налоговое регулирование, стимулирование, инновационная деятельность, налоговые льготы, предприятие.

The article is devoted to the theoretical justification and formulation of the principles of preferential taxation of innovative activities of an enterprise. The problem of state support of innovation in Ukraine and the need for improvements in state regulation methods, including the revision of the mechanism of tax regulation of innovation, were considered. The purpose of the article is to formulate the principles of preferential taxation of enterprise innovation activity on the basis of the analysis of basic principles of tax regulation and peculiarities of regulation of innovation activity in Ukraine. The effective application of preferential taxation requires a theoretical justification of the system of principles for its implementation. By adhering to and implementing the principles of preferential taxation of innovation activity, the state exerts influence on the innovative activity of enterprises in order to ensure the competitiveness and overall economic well-being of the country, so it becomes necessary to formulate and systematize the principles of preferential taxation of innovation activity. The principles of tax regulation, the provision of tax benefits, as well as the principles of tax incentives for innovative activities and the principles of innovative activities of the enterprise. Based on the allocation and grouping of the above principles into basic and specific. As a result of the study, taking into account these groups, the principles of preferential taxation of innovative activities of the enterprise were formed. The article used such research methods as analysis, generalization, systematic approach. Adherence to the above principles in granting tax incentives in order to stimulate innovation will contribute to the effective realization of the regulatory potential of preferential taxation. It should be noted that the principles should be uniform throughout Ukraine and should be taken into account in the process of formation and provision of tax incentives to the subjects of innovation. legal principles such as social justice, legality, equality and targeting.

Key words: principles, tax regulation, stimulation, innovation, tax incentives, enterprise.

Постановка проблеми. Нині для будь-якої країни світу інноваційний розвиток є одним із ключових чинників розвитку національної економіки та формування конкурентних переваг в умовах глобалізаційних процесів. Сфера інновацій потребує певних регулятивних процесів, які змогли би стимулювати її розвиток, зокрема – податкового регулювання. Серед інструментів державного податкового регулювання важливе місце посідає пільгове оподаткування, яке належить до непрямих методів державного стимулювання інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та принципи державного податкового регулювання та регулювання інноваційної діяльності розглядалися у роботах А.В. Білука, А.В. Гриньова, В.С. Загорського, Ю.Б. Іванова, С.М. Ілляшенка, В.В. Карпової, А.Я. Кізима, І.А. Крисоватого, А.М. Соколовської, Л.Л. Тарангул. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, питання формування та обґрунтування принципів саме пільгового оподаткування в галузі інноваційної діяльності підприємств вивчено не досить.

Метою статті є формулювання принципів пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства на основі аналізу основних принципів податкового регулювання та особливостей регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результативне застосування пільгового оподаткування потребує теоретичного обґрунтування системи принципів його реалізації. Через дотримання та реалізацію принципів пільгового оподаткування інноваційної діяльності держава здійснює вплив на інноваційну активність підприємств з метою забезпечення конкурентоспроможності та загального економічного добробуту країни, тому постає необхідність формулювання і систематизації принципів пільгового оподаткування інноваційної діяльності.

Основні принципи податкового регулювання наведено на рис. 1.

За словниками, принцип означає «основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо» [2]. Якщо відносити цей термін ближче

Рис. 1. Принципи податкового регулювання

Джерело: [1]

до податкового регулювання, його можна інтерпретувати як «основне вихідне положення теорії оподаткування у сфері реалізації регулятивної функції податків» [3, с. 80].

Необхідність стимулювання інноваційної діяльності із застосуванням податкових пільг показує важливість дотримання принципів їх застосування. Такі принципи наведено у роботі Т.А. Найдонової та І.М. Швецової [4]:

1) Принцип цільового характеру. Державна податкова підтримка повинна не просто створювати умови та можливості для інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, а й цілеспрямовано стимулювати платників податків здійснювати оновлення і модернізацію виробництва. Держава повинна мати гарантії, що ресурси, спрямовані в економіку у вигляді наданих сум податкових пільг, буде використано на встановлені нею цілі і пріоритетні напрями. Цільове надання податкових пільг значно підвищує ефективність податкового регулювання. Податкові пільги повинні запроваджуватися за умови, що платник податків зобов'язаний використати вивільнені внаслідок надання пільги фінансові ресурси на обумовлені раніше цілі держави, з обов'язковою умовою звітування платника про використання вивільнених коштів.

2) Принцип концентрації ресурсів. Податкове законодавство не повинне бути переповненим податковими пільгами – чим більша їх кількість, тим менший їхній стимулюючий ефект і тим складнішим є їх податкове адміністрування. Для досягнення ефекту пільгового оподаткування податкові пільги повинні стимулювати платника на певний тип поведінки.

3) Принцип вибору точок зростання. Цей принцип застосовується нерозривно із попереднім принципом концентрації ресурсів. Для уникнення необгрунтованої кількості податкових пільг необхідне чітке визначення пріоритетних шляхів розвитку і конкретних завдань для кожного окремого періоду економіки країни.

4) Принцип надання пільг на певний термін. Податкові пільги повинні надаватися лише на період вирішення конкретних державних завдань. Якщо протягом заданого

періоду завдання не було вирішене, то надання податкових пільг потрібно припинити.

5) Принцип оцінки ефективності податкових пільг. Застосування податкових пільг платниками є законним способом зменшення їхніх податкових зобов'язань. Тому оцінка ефективності податкових пільг потрібна як під час їх введення, так і під час подальшого застосування.

Як бачимо, є значний перелік принципів як податкового регулювання, так і пільгового оподаткування. Реалізація цих принципів у процесі здійснення податкового регулювання інноваційної діяльності підприємства у перспективі сприятиме більш дієвому стимулюванню інноваційного розвитку в країні. Дослідження принципів та ознак сфери інновацій відображає здатність її реагувати на державне регулювання, в тому числі на податкове. Однак для повного висвітлення принципів пільгового оподаткування інновацій необхідно розглянути особливості та основоположні принципи інноваційної діяльності та її державного регулювання.

На законодавчому рівні регулювання інноваційної діяльності розглядають у межах реалізації державної інноваційної політики, основні принципи якої визначено Законом України «Про інноваційну діяльність» [5]:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;

- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;

- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;

- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;

- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;

- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримки підприємництва у науково-виробничій сфері;

- здійснення заходів щодо підтримки міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної

продукції на внутрішньому ринку та сприяння її проходженню на зовнішні ринки;

- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової та митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Досліджуючи принципи побудови податкового механізму стимулювання інноваційної діяльності, варто звернути увагу на роботу А.В. Білюка, де вчений зазначає вісім основних принципів побудови податкового механізму стимулювання інноваційної діяльності [6]:

- 1) чіткість і визначеність формулювань правових норм податкового законодавства, що регулює інноваційну діяльність;
- 2) зниження податкового навантаження на суб'єкти інноваційної діяльності;
- 3) оподаткування має відбуватися в межах новостворюваної вартості й не поширюватися на капітал, який інвестується в інноваційну діяльність;
- 4) вибір комбінацій елементів податкового механізму, які в сукупності забезпечили б достатність і еластичність системи оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- 5) об'єктом стимулювання має бути експорт праці у формі товарів і послуг з великою часткою доданої вартості, а також у формі прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- 6) податкова «недискримінація» щодо іноземних громадян і підприємств не повинна негативно позначатися на національних інтересах України;
- 7) державна амортизаційна політика має забезпечувати економічним суб'єктам грошовий фонд, достатній для простого відтворення основних виробничих фондів і нематеріальних активів, з обліком інфляційного знецінення грошової одиниці й підвищеного морального зношування високотехнологічної техніки та електроніки;
- 8) чіткість і однозначність у встановленні критеріїв, на підставі яких уповнова-

жений орган влади ухвалює рішення щодо видачі податкового кредиту та його умов: суми, строку, процентної ставки, порядку зменшення податкових платежів і порядку погашення кредиту.

Також варто розглянути принципи, яких повинно дотримуватися підприємство під час здійснення інноваційної діяльності [7]:

- адаптивності – прагнення до підтримання певного балансу зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку (внутрішніх спонукальних мотивів діяльності підприємства і зовнішніх, що генеруються ринковим середовищем);
 - динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів (стимулів) діяльності підприємства (у тому числі його власників, менеджерів, фахівців, працівників);
 - самоорганізації – самостійне забезпечення підтримки умов функціонування, тобто самопідтримка обміну ресурсами (інформаційними, матеріальними, фінансовими) між елементами виробничо-збутової системи підприємства, а також між підприємством і зовнішнім середовищем;
 - саморегуляції – коригування системи управління інноваційно орієнтованою виробничо-збутовою діяльністю підприємства відповідно до змін умов функціонування;
 - саморозвитку – самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку підприємства на основі розроблення, створення і просування інновацій на ринок (відповідно до його місії і прийнятої мотивації діяльності).
- Таким чином, всі вищенаведені принципи мають деяку схожість між собою, тому можна їх згрупувати в основні. Решта ж принципів різняться внаслідок специфіки механізмів, в які вони входять, тому можна їх згрупувати у специфічні. Проаналізувавши основні та специфічні групи принципів, що формують собою податкове регулювання та стимулювання інновацій, зокрема і за допомогою податкових пільг, а також основні принципи інноваційного підприємства та його діяльності, сформулюємо принципи пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємства

Принцип	Значення
системності	формування відкритої, динамічної, ймовірного характеру системи управління інноваційним розвитком з урахуванням регулятивного потенціалу пільгового оподаткування
адаптивності	підтримання балансу зовнішніх, сформованих ринковим середовищем, і внутрішніх можливостей інноваційного та фінансового розвитку суб'єкта господарювання
самоорганізації	самостійне забезпечення підтримки обміну різними видами ресурсів між структурними складниками підприємства (зокрема, департаментами інноваційного розвитку й фінансовим) та між підприємством, зовнішнім середовищем і державою
динамічності	динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів інноваційної та фінансової діяльності підприємства
саморегуляції	коригування системи управління діяльністю інноваційним розвитком підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища у сфері пільгового оподаткування (зокрема, законодавства, умов та можливостей використання пільгового оподаткування)
ефективності	зростання прибутку, розширення масштабів виробництва і можливостей нагромадження капіталу, підвищення конкурентоспроможності підприємства
керованості	забезпечення відповідності фактичного стану інноваційного процесу бажаному (запланованому) стану після реалізації системної трансформації
збалансованості	інноваційні процеси і проект використання пільгового оподаткування повинні бути узгоджені у часі і термінах реалізації і являти собою єдиний процес
вимірності	має бути сформована система кількісних і якісних показників для оцінки ефективності стратегії інноваційного росту відповідно до впровадження отриманих податкових пільг
саморозвитку	самостійне забезпечення умов функціонування підприємства відповідно до прийнятої стратегії розвитку
невизначеності	необхідність достовірного прогнозування і планування стратегії інноваційного росту, створення фінансових резервів для зменшення можливих негативних наслідків від можливих ризиків чи коригування строків виконання окремих інноваційних робіт (стадій, етапів) під час їх планування

Висновки і подальші перспективи дослідження. Дотримання вищенаведених принципів під час надання податкових пільг із метою стимулювання інноваційної діяльності сприятиме ефективній реалізації регулятивного потенціалу пільгового оподаткування. Зазначимо, що принципи повинні бути єдиними на всій території України і враховуватися в процесі формування та надання податкових пільг суб'єктам інноваційної діяльності. Однак під

час реформування системи пільг варто звернути увагу на те, що під час надання пільг треба дотримуватися таких правових принципів, як соціальна справедливість, законність, рівність та адресність. З цією метою необхідний перегляд наявних та розроблення нових нормативно-правових заходів щодо реформування системи пільг, тому це питання є основою для подальших досліджень пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств.

Список літератури:

1. Податковий менеджмент / Ю.Б. Іванов та ін. Київ : Знання, 2008. 525 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. Бусел. Київ : Перун, 2004. 1. 440 с.
3. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / за заг. ред. проф. Ю.Б. Іванова. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2007. 448 с.
4. Найденова Т.А., Швецова И.Н. Налоговые льготы и их роль в социально-экономическом развитии. *Наука и мир*. 2014. № 9. С. 73-76.
5. Про інноваційну діяльність. Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 25.08.2019).

6. Білюк А.В. Формування податкового механізму стимулювання інноваційної активності як елементу державної політики економічного зростання. *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_2/files/DU210_21.pdf (дата звернення: 25.08.2019).

7. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2005. 324 с.

References:

1. Ivanov Yu.B. (2008) *Podatkovyy menedzhment* [Tax Management]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian).

2. Busel T. (ed.) (2004) *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Kyiv: Perun. (in Ukrainian).

3. Ivanov Yu.B. (ed.) (2007) *Problemy rozvytku podatkovoyi polityky ta opodatkuvannya* [Problems of tax policy development and taxation]. Kharkiv: INZHEK. (in Ukrainian).

4. Naydenova T.A., Shvetsova I.N. (2014) *Nalogovyie l'goty i ikh rol'v sotsial'no-ekonomicheskoy razvitiy* [Tax benefits and their role in socio-economic development]. *Science and World*, no. 9, pp. 73-76.

5. Law of Ukraine (of 04.07.2002, no 40-IV) *Pro innovatsiynu diyal'nist'* [On Innovative Activities]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (accessed: 25 August 2019).

6. Bilyuk A.V. (2006) *Formuvannya podatkovoho mekhanizmu stymulyuvannya innovatsiynoi aktyvnosti yak elementu derzhavnoyi polityky ekonomichnoho zrostannya* [Formation of tax mechanism for stimulating innovation activity as an element of state policy of economic growth]. Kyiv: V.I. Vernadsky National Library of Ukraine. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_2/files/DU210_21.pdf (accessed: 25 August 2019).

7. Ilyashenko S.M. (2005) *Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom* [Management of innovative development] Sumy: University Book. (in Ukrainian).